ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Γράφει ο **Περικλής Γερολυμάτος**

Σε αντίθεση με μια ιδεαλιστική-ανεδαφική προσέγγιση της ιστορίας, για την ανάδειξη των συνολικών πτυχών της κυρίαρχης ιδεολογίας στο νέο στάδιο του καπιταλισμού, κρίνεται απαραίτητο να αξιωθεί ως ιδεολογικό, γνωσιολογικό και μεθοδολογικό εργαλείο εκείνη η γνώση-αντίληψη που δεν εξαγοράζεται από την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων, που δε συνίσταται στην απλή αισθητήρια αντίληψη, αλλά ακριβώς στην άρνηση του εκάστοτε άμεσου για την πλήρη κατανόησή του.

Και το εργαλείο αυτό, δεν είναι παρά η υλιστική-διαλεκτική αντίληψη της ιστορίας, μια αντίληψη που λόγω της ριζικής ρήξης της με τις αποκεντρωμένες από το έδαφος της ιστορίας φιλοσοφικές θεωρήσεις, οι Μαρξ-Ένγκελς διακήρυσσαν για το χαρακτήρα της στη Γερμανική Ιδεολογία: *«Πρέπει να αφήσουμε κατά μέρος τη φιλοσοφία...και να αρχίσουμε με τη μελέτη της πραγματικότητας».*

Συγκεκριμενοποιώντας, «αυτή λοιπόν, η αντίληψη της ιστορίας, εξαρτιέται από την ικανότητά μας να εκθέτουμε την πραγματική διαδικασία της παραγωγής, ξεκινώντας από την παραγωγή της άμεσης ζωής (σ.σ. παραγωγικές δυνάμεις), και να καταλαβαίνουμε τη μορφή επικοινωνίας (σ.σ. παραγωγικές σχέσεις), που συνδέεται μ' αυτή και δημιουργείται απ'αυτό τον τρόπο παραγωγής, σα βάση όλης της ιστορίας και να τη δείξουμε στη δράση της σαν κράτος, **να εξηγήσουμε μέσω αυτής όλα τα διαφορετικά θεωρητικά προϊόντα και μορφές συνείδησης, τη θρησκεία, τη φιλοσοφία, την ηθική κτλ., και να παρακολουθήσουμε τη γέννησή τους και την ανάπτυξή τους από αυτήν τη βάση,** πράγμα που ασφαλώς θα επιτρέψει να παρουσιάσουμε το θέμα στην ολότητά του»[1].

Κατά την ουσία της, η αντίληψη αυτή δεν εξηγεί την πρακτική από την ιδέα, αλλά εξηγεί το σχηματισμό των ιδεών από την υλική πρακτική, με αποτέλεσμα οι ιδέες ως αντανακλάσεις των πραγματικών κοινωνικών σχέσεων «να μη διατηρούν πια την όψη της αυτονομίας.

Απεναντίας, δεν έχουν ούτε ξεχωριστή ιστορία ούτε ξεχωριστή εξέλιξη, αλλά οι άνθρωποι αναπτύσσοντας την υλική τους παραγωγή και την υλική τους επικοινωνία (σ.σ.σχέσεις παραγωγής), αλλάζουν,παράλληλα και την πραγματική τους ύπαρξη, καθώς και τη σκέψη τους και τα προϊόντα της σκέψης τους. **Δεν καθορίζει η συνείδηση τη ζωή (σ.σ.ζωή=το κοινωνικό είναι), αλλά η ζωή τη συνείδηση.»**[2]

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι η ίδια η ιδεολογία «δε δημιουργείται από μια ελευθερία ατομικής σκέψης, αλλά είναι καταναγκαστική προς τα άτομα. Αυτό συμβαίνει γιατί η ίδια, είναι ένας τύπος σχέσεων ανάμεσα σε ανθρώπους που ανήκουν σε μια ‘’κοινωνική δομή’’»[3]. Απερίφραστα λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι όταν στην κοινωνική δομή προκύπτουν ταξικές σχέσεις παραγωγής (πέρασμα από την προταξική-προκρατική στην ταξική-κρατική κοινωνία) «η τάξη που είναι η κυρίαρχη υλική δύναμη της κοινωνίας (σ.σ.στον καπιταλισμό η αστική τάξη), είναι ταυτόχρονα η κυρίαρχη πνευματική της δύναμη. **Με λίγα λόγια, η τάξη που έχει στη διάθεση της τα μέσα της υλικής παραγωγής, διαθέτει ταυτόχρονα και τα μέσα της πνευματικής παραγωγής,** έτσι ώστε, μιλώντας γενικά, οι ιδέες αυτών που δεν έχουν τα μέσα της πνευματικής παραγωγής (σ.σ.άρα και της υλικής) υποτάσσονται σε αυτά. Εν τέλει **οι κυρίαρχες ιδέες δεν είναι παρά η ιδεατή έκφραση των κυρίαρχων υλικών σχέσεων,** η έκφραση των σχέσεων που κάνουν μια τάξη κυρίαρχη, επομένως οι ιδέες της κυριαρχίας της»[4].

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι το γεγονός ότι την εποχή που η αριστοκρατία ήταν κυρίαρχη, κυριαρχούσαν οι έννοιες ‘’τιμή, αφοσίωση’’ ενώ την περίοδο κυριαρχίας της αστικής τάξης κυριαρχούν οι έννοιες ‘’οικονομική ελευθερία,νομική ισότητα κτλ’’, αποδεικνύοντας τη σχετικότητα των εννοιών ανάλογα με τον κοινωνικό σχηματισμό, θρυμματίζοντας ταυτόχρονα την ψευδαίσθηση για την αιωνιότητά τους.

Αναμφισβήτητα όμως,πάγια τακτική των οικονομικά κυρίαρχων τάξεων ήταν να δίνουν στις ιδέες τους τη μορφή της καθολικότητας, της λογικής και της εγκυρότητας, ώστε να παρουσιάζουν τα συμφέροντά τους ως το συμφέρον όλων των τάξεων της κοινωνίας για τη διαιώνιση της κυριαρχίας τους. Οι ιδέες ωστόσο αυτές, δεν εδράζονται σε μια αντικειμενική αποκάλυψη της πραγματικότητας, αλλά σε μια φαινομενική αναπαραγωγή της, η οποία αλλοιώνει την ουσία της. Επομένως, διακρίνουμε με σαφήνεια ότι **«το σύστημα της ιδεολογίας ή της παραγωγής της συνείδησης, είναι συγχρόνως ένα σύστημα τόσο κατανόησης της πραγματικότητας, όσο και παρανόησής της (σ.σ. κυρίαρχη ιδεολογία), ένας μηχανισμός κοινωνικής ψευδαίσθησης, αντικειμενικά αναγκαίος».**[5]

Τούτων δοθέντων, σχετικά με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, το ρόλο του αναγκαίου μηχανισμού κοινωνικής ψευδαίσθησης, επιτελεί εν γένει το ρεύμα του Διαφωτισμού (ειδικά ο Φιλελευθερισμός), το οποίο ενώ αντιμετωπίζεται ως νίκη του ανθρώπου απέναντι στη μαγεία, το μύθο και τη φαντασία, η ίδια η γνώση που παράγει συνιστά δουλική υπακοή στο άμεσα υπάρχον. «Όσο περισσότερο λοιπόν, η μηχανή της σκέψης υποδουλώνει το υπάρχον, τόσο πιο τυφλά περιορίζεται στην αναπαραγωγή του. Έτσι ο διαφωτισμός ξαναπέφτει στη μυθολογία, από την οποία ποτέ δε μπόρεσε να ξεφύγει. Διότι η μυθολογία αντανακλούσε στις μορφές της το ουσιώδες του κατεστημένου-την κυκλική πορεία,τη μοίρα,την κυριαρχία του κόσμου-ως αλήθεια,και αποκήρυσσε την ελπίδα.»[6]. Μέσω του διαφωτισμού λοιπόν, ως πιστής ιδεολογικής αντανάκλασης των αναγκαίων ελευθεριών της ανερχόμενης αστικής τάξης (εμπόρων-τοκογλύφων) στα σπλάχνα της φεουδαρχικών σχέσεων παραγωγής, και ως καθοριστικό ιδεολογικό ρεύμα (μέσω του Φιλελευθερισμού) για την μετέπειτα αυτοσυντήρηση της κεφαλαιοκρατικής τάξης πραγμάτων, **«το φαινομενικά έλλογο των αρχών του αποβαίνει να καθαγιάζει μια μορφή τυραννίας υπό ένα ορθολογικό ιδεολογικό κάλυμμα.»**[7]

Ειδικότερα,είναι απαραίτητη η ταξινόμηση ορισμένων κομβικών –**φαινομενικά έλλογων ιδεολογικών αρχών** του Διαφωτισμού-Φιλελευθερισμού, οι οποίες αντανακλούν την εξωτερική όψη της οικονομικής δομής της κοινωνίας, τη μορφή δηλαδή που είναι διακριτή η κεφαλαιοκρατική σχέση παραγωγής και όχι το ουσιώδες του περιεχομένου της.

Ειρήσθω εν παρόδω, είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι **η εκπομπή των ιδεολογικών αρχών απορρέει είτε άμεσα από το οικονομικό σύστημα** (επειδή ακριβώς κατά αυτόν τον τρόπο φαίνονται τα πράγματα, κατά τον ίδιο τρόπο αντανακλούν στη συνείδηση λ.χ.εργασιακός χώρος, γενικότερο πνεύμα της οικονομικής δομής) **είτε έμμεσα μέσω ιδιαίτερων ιδεολογικών πομπών-μηχανισμών** που συνδέονται με τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής. Και στην περίπτωση αυτή η χειραγώγηση της κοινωνικής συνείδησης γίνεται **είτε απευθείας από τους κεφαλαιοκράτες*** (ιδιωτικά Μ.Μ.Ε, στενή σύνδεση κεφαλαιακών-υλικών σχέσεων παραγωγής-παραγωγής της συνείδησης) **είτε από τον ιδεώδη συλλογικό κεφαλαιοκράτη (αστικό κράτος)** που αναλαμβάνει πέρα από τις βασικές λειτουργίες του, και την ιδεολογική ενσωμάτωση των καταπιεζόμενων κοινωνικών στρωμάτων, αναπαράγοντας της κυρίαρχες ιδέες είτε μέσω της εκπαίδευσης είτε μέσω κρατικών Μ.Μ.Ε.

Σε μια σύντομη ταξινόμηση, βασική **ιδεολογική αρχή** του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι εκείνη του **α) ανταγωνισμού,** ως πανανθρώπινου ιδεώδους. Στην ουσία, η έννοια αυτή είναι κεντρικά συνδεδεμένη με την καπιταλιστική δομή της κοινωνίας.

Συγκεκριμένα, επειδή ακριβώς το κεφάλαιο δεν είναι μόνο μία σχέση παραγωγής (ενότητα-ταυτότητα) αλλά είναι ουσιαστικά κάθε ξεχωριστός κεφαλαιοκράτης, θεμελιώνεται αφενός, ο διαρκής ανταγωνισμός μεταξύ των ξεχωριστών κεφαλαιοκρατών (ενότητα-ταυτότητα των αντιθέτων). Αφετέρου, το ίδιο συμβαίνει και με τα κοινωνικά καταπιεζόμενα στρώματα, που βρίσκονται σε ενότητα ως προς την ταξική τους θέση στην παραγωγική διαδικασία αλλά και σε διαρκή ανταγωνισμό-αντίθεση, καθώς ο κάθε μισθωτός φέρνει ξεχωριστά το εμπόρευμα του-αφηρημένη εργασία για την πώλησή του στους κεφαλαιοκράτες. Το "κοινωνικό είναι" επομένως (η ανταγωνιστική κοινωνία), διαμορφώνει την ανταγωνιστική συνείδηση, και όχι το αντίστροφο.

Παράλληλα, η ανταγωνιστική είναι συγχρόνως και **β) ατομοκεντρική** συνείδηση, ως αποτέλεσμα της αλλοτριωμένης εργασίας στον καπιταλισμό. Συγκεκριμένα, «άμεση συνέπεια του γεγονότος ότι ο άνθρωπος είναι αποξενωμένος από το προϊόν της εργασίας του, από τη ζωογόνο δραστηριότητα του, από την ύπαρξη του είδους του (σ.σ.η εργασία του είναι εξωτερική ως προς αυτόν, είναι ιδιοκτησία του κεφαλαίου, άρα ο άνθρωπος δεν επιβεβαιώνει τον εαυτό του στην εργασία του αλλά τον αρνείται) είναι η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Όταν ο άνθρωπος τοποθετηθεί απέναντι στον εαυτό του (αυτό-αποξένωση), τοποθετείται και απέναντι σε άλλους ανθρώπους. Ό,τι ισχύει για τη σχέση του ανθρώπου προς την εργασία του, το προϊόν της και τον εαυτό του, ισχύει επίσης και για τη σχέση ενός ανθρώπου προς τους υπόλοιπους ανθρώπους, όπως και προς την εργασία και το αντικείμενο της εργασίας των υπόλοιπων ανθρώπων.»[8]

Έτσι, **η ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, στο εμπόρευμα-εργασία, στην κατοικία (κ.ο.κ) σε αντίθεση με την ατομική ιδιοποίηση**, προωθεί τη συνδυασμένη (ταξικές σχέσεις παραγωγής) αλλά συγχρόνως και την εξατομικευμένη ανάπτυξη των μελών της κοινωνίας, γεγονός που ενθαρρύνει μια εξατομικευμένη συνείδηση.**

Ακολούθως, ένα ακόμα αρχέτυπο της αστικής σκέψης είναι εκείνο της **γ) τυποκρατίας.** Ως προς το περιεχόμενό της, η τυποκρατία συνίσταται στη **νομική ισότητα,** η οποία είναι ουσιαστικά η ισότητα μεταξύ δύο συμβαλλόμενων προσώπων, του αγοραστή (κάτοχος χρήματος) και του πωλητή (κάτοχος εργατικής δύναμης), μια σχέση η οποία θεμελιώνει την

ακριβοδίκαιη και ισότιμη ανταλλαγή εμπορευμάτων. Πρόκειται στην πραγματικότητα για ένα συμβόλαιο, στο οποίο «η διαρκής αγορά και πούληση της εργατικής δύναμης είναι η μορφή. Το περιεχόμενο είναι πως ο κεφαλαιοκράτης (σ.σ. ο κάτοχος χρήματος) ανταλάσσει διαρκώς ένα μέρος της αντικειμενοποιημένης πια ξένης εργασίας (σ.σ. αξία εργατικής δύναμης), που την ιδιοποιείται ακατάπαυστα χωρίς να καταβάλλει έναντι ένα ισοδύναμο, με μια μεγαλύτερη ποσότητα ξένης εργασίας».[9] Αναμφίλεκτα, για την κυρίαρχη ιδεολογία, σημασία έχει η διατήρηση της φόρμας, του τύπου, του συμβολαίου. Το συμβόλαιο πράγματι τηρείται, παρ'όλο που ο συμβαλλόμενος (κάτοχος εργατικής δύναμης) εξαπατάται. Κατά αυτόν τον τρόπο, η νομική μορφή καθαγιάζεται, ενώ εξαλείφεται το οικονομικό περιεχόμενο, δηλαδή η κυνική και εκμεταλλευτική δομή της πραγματικότητας.

Συγχρόνως, είναι έκδηλη λόγω της ανοδικής τάσης διεθνοποίησης του κεφαλαίου (οικονομικής,πολιτικής στρατιωτικής) σε συνδυασμό με τη διατήρηση της αυτοτέλειας των εθνών-κρατών, η **δ) διεθνοποιημένη αλλά και εθνοκρατική συνείδηση,** ως μια ενότητα αδιάρρηκτη και αντιφατική που αλληλοπροϋποτίθεται και αλληλοαποκλείεται. Παρ'όλο λοιπόν που η παγκοσμιοποίηση (ελευθερία μετακίνησης κεφαλαίων, εμπορευμάτων, ανθρώπων) προωθεί έστω και με στρεβλό τρόπο την πολυπολιτισμικότητα, **το έθνος - κράτος περιχαρακώνει τις συνειδήσεις και εξακολουθεί να τις κατευθύνει σε μια αντιδραστική οδό διάκρισης αλλά και υποβιβασμού των πολιτών ενός έθνους κράτους από εκείνους ενός άλλου,** οξύνοντας διαρκώς λόγω της διατήρησής του (έθνους-κράτους) τις ρατσιστικές τάσεις, οι οποίες είναι συνδεδεμένες θεμελιακά μαζί του.

Ωστόσο, πέρα από τις στοιχειώδεις ιδεολογικές αρχές, με τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής είναι συνυφασμένα και ορισμένα **ιδεολογικά προτάγματα** για την εδραίωσή του. Ως προς την παραγωγή αυτών, πέρα από τα βασικά μέσα που αναφέρθηκαν για τις ιδεολογικές αρχές,προστίθεται και ο κινηματογράφος, η χρήση του οποίου έχει διττό όφελος. Από τη μία είναι παραγωγή (με συχνή επιχορήγηση από τις τράπεζες), διανομή και κατανάλωση ανταλλακτικών αξιών (κόστος παραγωγής,αγοράς για διανομή και κατανάλωσης της ταινίας), και από την άλλη είναι ταυτόχρονα παραγωγή, διανομή και κατανάλωση ιδεών.

Αναλυτικότερα, μια πρώτη κωδικοποίηση αφορά την ιδεολογική προσταγή της **α) αποδοχής της ωμής πραγματικότητας.** Υπό την ονομασία ωμή πραγματικότητα, η κοινωνική αδικία, από την οποία προκύπτει αυτή η πραγματικότητα, καθαγιάζεται σήμερα σαν κάτι αιωνίως απρόσιτο και απαραβίαστο, το οποίο οφείλει ο καθένας να αποδεχτεί. Ωστόσο, η κυρίαρχη ιδεολογία δεν αρκείται στην προώθηση του ιδεολογήματος αυτού, αλλά το εξοπλίζει-εμπλουτίζει και με άλλα. Η πραγματικότητα, επειδή ακριβώς είναι ωμή, απαιτεί **β) το**

πάθος της ψυχραιμίας, ως μια συνταγή αντοχής για τους καταπιεζόμενους. «Η έμφαση στη χρυσή καρδιά/ψυχραιμία, είναι ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία παραδέχεται τη δυστυχία που δημιουργεί η ίδια: όλοι γνωρίζουν ότι σε αυτό το σύστημα δεν τα καταφέρνουν μόνοι τους, και αυτό η ιδεολογία πρέπει να το λάβει υπόψη. Μη αρκούμενη διόλου στην απλή συγκάλυψη της δυστυχίας, με το πέπλο της αυτοσχέδιας συντροφικότητας,η πολιτιστική βιομηχανία θεωρεί τιμή του κλάδου της να αντικρίζει με γενναιότητα τη δυστυχία και να την παραδέχεται με μια δύσκολα συγκρατούμενη ψυχραιμία. Το πάθος της ψυχραιμίας δικαιολογεί τον κόσμο που την κάνει αναγκαία. Έτσι είναι η ζωή, τόσο σκληρή, γι'αυτό όμως και τόσο θαυμάσια,τόσο υγιής. Το ψέμα δεν τρομάζει μπροστά στην τραγικότητα.»[10]

Κατά αυτόν τον τρόπο το **γ) τραγικό, μετατρέπεται σε υπολογισμένη και αποδεκτή συνιστώσα του κόσμου.** «Ο τραγικός κινηματογράφος λειτουργεί συγχρόνως και ως ηθικό αναμορφωτήριο. Από τις μάζες που εξαχρειώνονται ζώντας κάτω από τις πιέσεις του συστήματος, από τις οποίες ξεπροβάλλουν παντού η οργή και η δυστροπία, αναμένεται ότι βλέποντας το αδυσώπητο της ζωής και την υποδειγματική συμπεριφορά των θιγομένων, θα μάθουν να τηρούν την τάξη. Η κουλτούρα συνέβαλλε πάντοτε στο δαμασμό των επαναστατικών καθώς και των βάρβαρων ενστίκτων. Η εκβιομηχανισμένη κάνει κάτι παραπάνω. Ασκεί τους ανθρώπους ώστε να δεχτούν τον όρο που ισχύει προκειμένου να κουτσοβολέψουν την αμείλικτη ζωή τους.»[11]

Παρεπόμενο είναι, να προβάλλεται ως γνώμονας της ζωής των ανθρώπων **«δ) η αυτοσυντήρηση,** δηλαδή η επιτυχημένη ή αποτυχημένη εξομοίωση προς την αντικειμενικότητα της λειτουργίας του και προς τα πρότυπα που έχουν τεθεί σε αυτή. Έτσι λοιπόν, «η πρόταση του Σπινόζα ''Η προσπάθεια αυτοσυντήρησης είναι το πρώτο και το μοναδικό θεμέλιο της αρετής'', περιέχει την αληθινή κατευθυντήρια αρχή ολόκληρου του δυτικού πολιτισμού, στην οποία οι θρησκευτικές και φιλοσοφικές διαφορές της αστικής τάξης είναι διευθετημένες».[12]

Εν συνεχεία, ο σύγχρονος πολιτισμός συντηρεί **ε) δύο πρότυπα ανάπτυξης της ανθρώπινης προσωπικότητας,** βασισμένος στο ότι η ίδια η κεφαλαιακή σχέση «ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους απλώς ως πελάτες (καταναλωτές) και ως υπαλλήλους της (παραγωγούς) και όντως έχει υπαγάγει την ανθρωπότητα στο σύνολό της, όσο και κάθε στοιχείο της σε αυτόν τον γενικό τύπο. Ανάλογα λοιπόν, με τις εκάστοτε προτεραιότητες, η ιδεολογία υπογραμμίζει το σχέδιο-τεχνική που πρέπει να ακολουθήσουν».[13]

Από τη μία πλευρά, το πρώτο πρότυπο που αντιμετωπίζει τους ανθρώπους ως **υπαλλήλους-παραγωγούς** «διδάσκει υποταγή στις απαιτήσεις του κοινωνικού

περιβάλλοντος, απαιτεί δηλαδή πειθήνιους εργαζομένους- οι οποίοι οφείλουν να ακολουθήσουν την **ορθολογική οργάνωση-πειθάρχηση(σ.σ.),**-ώστε να εκτελέσουν με ακρίβεια τα προγράμματα που καταστρώνουν οι λίγοι κάτοχοι πληροφοριών»[14]. Κατά το πρότυπο αυτό, προωθείται εξίσου με την πειθάρχηση **«η καταπίεση των ορμών-επιθυμιών** ως όρος για τον εξορθολογισμό των κοινωνικών σχέσεων, την επιβολή εξουσιαστικών δομών και την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας του πράττειν.»[15]

Από την άλλη πλευρά, «οι συνθήκες συσσώρευσης των υλικών αγαθών (σ.σ. οι συνθήκες πραγματοποίησης της υπεραξίας-πώλησης των εμπορευμάτων) απαιτούν **δραστήριους και επινοητικούς καταναλωτές»**[16], στους οποίους «υπογραμμίζεται η ελευθερία εκλογής και η γοητεία των ασύλληπτων πτυχών της ζωής, με παραδείγματα από ασύλληπτα περιστατικά της ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων που παρουσιάζονται στην οθόνη ή στον Τύπο»[17]. Ωστόσο, οι άνθρωποι «ως καταναλωτές, οικτίρουν τους εαυτούς τους για την εργασιακή τους κατάσταση, και προσπαθούν να πετύχουν περισσότερες ανέσεις με ακόμη περισσότερες επαγγελματικές δεσμεύσεις, σαν να ήταν η εργασία τους κάτι διαφορετικό από τις απολαύσεις τους, αντιμετωπίζοντας τον εαυτό τους ως εργαλείο για να πετύχουν πράγματα που θα τους ευχαριστήσουν, με αποτέλεσμα να μην είναι ο ίδιος ο εαυτός τους. Αυτό λέγεται αλλοτρίωση και είναι προϊόν – πρωταρχικά της αποξένωσης της πλειοψηφίας από το υλικό, το εργαλείο, το προϊόν της παραγωγής (σ.σ.) -και δευτερευόντως του εθισμού στην **εμπορευματική κουλτούρα (σ.σ.φετιχοποίηση εμπορεύματος)»**[18], ως παρεπόμενο της πρώτης συνθήκης.

Τα προαναφερθέντα ιδεολογικά προτάγματα και οι ιδεολογικές αρχές συγκροτούν τα **γενικά** ιδεολογήματα του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, και συνυπάρχουν και στις τρεις βαθμίδες ανάπτυξής του (ελεύθερος ανταγωνισμός, μονοπωλιακός καπιταλισμός, ολοκληρωτικός καπιταλισμός). Όμως,στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό, που πρωταρχικά εμφανίζεται το 1945 με την **Τρίτη τεχνολογική επανάσταση (της ηλεκτρονικής και περαιτέρω της αυτοματοποίησης),** διαμορφώνεται το 1970 και ωριμάζει από 1990 έως σήμερα, αναπτύσσονται τα γενικά αυτά ιδεολογήματα σε ανώτερη βάση και προστίθενται σε αυτά το **μερικό-ενικό, που αποτελεί ιδιαίτερο ιδεολόγημα αποκλειστικά του νέου σταδίου.** Η μερική-ενική μορφή ιδεολογίας που αντανακλά τις νέες ποιοτικές σχέσεις παραγωγής (κοινωνικές-τεχνικές σχέσεις), είναι εκείνη **του «τεχνολογικού ορθολογισμού»,** μια νέα μυθοποίηση που συγκαλύπτει την κοινωνική πραγματικότητα και τις αντιφάσεις της, σε τρία διαδοχικά στάδια.

«Πρώτον, αποτελεί,όπως έδειξε ο Κόφλερ, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα **α) πραγμοποίησης.** Όλοι οι αστοί που υποστηρίζουν την παντοδυναμία της τεχνολογίας, την

αναβαθμίζουν σε έναν μηχανισμό εντελώς ανεξάρτητο από ανθρώπινες σκοπιμότητες κι αποφάσεις, που λειτουργεί ανεξάρτητα από την ταξική δομή και κυριαρχία, με τον αυτοματισμό ενός φυσικού νόμου»[19].

Κατ' ουσίαν αντιλαμβάνονται τις **παραγωγικές σχέσεις** μόνο ως **τεχνικές,** ενώ στην πραγματικότητα είναι και **κοινωνικές σχέσεις,** με αποτέλεσμα η αξιοποίηση των τεχνικών σχέσεων να εξαρτάται από τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους αναφορικά με τις αντικειμενικές συνθήκες εργασίας. Στις κεφαλαιοκρατικές σχέσεις παραγωγής, η τεχνολογική ανάπτυξη δεν ωφελεί όλα τα στρώματα της κοινωνίας, παρά μόνο εκείνα που κατέχουν τις παραγωγικές-τεχνικές δυνάμεις (εξ'ου και το γεγονός ότι το 1% του κόσμου κατέχει το 47% του πλούτου- σύμφωνα με τη χρηματικοοικονομική εταιρεία Boston Consulting Group), ενώ οι ίδιες οι τεχνικές δυνάμεις κάτω από το κεφαλαιοκρατικό τους περίβλημα αντικαθιστούν την ίδια την εργατική δύναμη, αντί να την εξυπηρετούν.

Δευτερευόντως, αναπτύσσεται ως απαύγασμα της τεχνολογικής ορθολογικοποίησης η **β) αποϊδεολογικοποίηση/αποπολιτικοποίηση***.** Εκτενέστερα ως προς την πτυχή αυτή, παρατηρείται ότι οι παραδοσιακές ερμηνείες του κόσμου, των ανθρώπων και της ιστορίας, απωθούνται σε βαθμό που να χάνουν τη σημασία τους ή να παύουν να παίζουν έναν αξιόλογο ρόλο στη λαϊκή συνείδηση. Καθώς ο τεχνολογικός ορθολογισμός αναγνωρίζει μόνο τεχνικές σχέσεις στην παραγωγική διαδικασία, για την κοινωνική συνείδηση σημασία έχει η οργάνωση με βάση τεχνολογικές-τεχνοκρατικές αρχές σε επίπεδο τόσο ατομικό (εξοπλισμός με τεχνικές γνώσεις), τόσο σε επίπεδο οικονομικής διάθρωσης μιας επιχείρησης, όσο και σε εκείνο πολιτικού συστήματος. Ωστόσο, παρ'όλο που ο τεχνολογικός ορθολογισμός **παραπλανεί ότι το σύστημα είναι ικανό να ξεπεράσει τις θεμελιώδεις αντιφάσεις του,** η δομική και ιστορική κρίση αξιοποίησης του κεφαλαίου από το 1970 έως σήμερα, καθώς και το στρατηγικό σχέδιο ανάκαμψής του (εφαρμογή αντίρροπων τάσεων από υπερεθνικές ολοκληρώσεις και καπιταλιστικά έθνη-κράτη ενάντια στα εργαζόμενα στρώματα) αποδεικνύει το διαστρεβλωτικό χαρακτήρα του τεχνολογικού ορθολογισμού, διαλύοντας εξίσου τις αυταπάτες για την ουδετερότητα του «τεχνοκρατικού» κράτους. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι **ο τεχνολογικός-μερικός ορθολογισμός συμπορεύεται με έναν γενικό ανορθολογισμό που συνάδει με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.**

Επίσης, μια ακόμα πτυχή της ιδεολογίας της τεχνολογικής ορθολογικοποίησης, συνίσταται στο ότι είναι **«γ) ατελής και γι'αυτό εσωτερικά ασυνάρτητη.** Αποτυγχάνει πλήρως στο να εξουδετερώσει την εξάπλωση ανορθολογισμού και την οπισθοχώρηση στις δεισιδαιμονίες, στον μυστικισμό και στο μισανθρωπισμό. Η αντίφαση ανάμεσα αφενός στο υψωμένο, από την άποψη προσόντων και πολιτισμού, επίπεδο της μάζας των μισθωτών, και

από την άλλη στην απολιθωμένη ιεραρχική δομή της εξουσίας στις επιχειρήσεις, στην οικονομία, και στο κράτος, γεννά μια πραγματίστικη και απολογητική ιδεολογία που συνδυάζει την εξιδανίκευση των ‘’ειδικών’’ με το σκεπτικισμό απέναντι στη μόρφωση και την κουλτούρα. Η αφελής πίστη στον επιδεχόμενο τελειοποίησης άνθρωπο, που διέκρινε την αστική τάξη τον 18ο και 19ο αιώνα,αντικαταστάθηκε από την βεβαιότητα για αδιόρθωτη κακία και την επιθετική φύση του ανθρώπου. Αναμφίλεκτα, ο χυδαίος νεοδαρβινισμός, ο έντονος πνευματικός και πολιτιστικός πεσιμισμός και η θεμελιώδης μισανθρωπιά εξυπηρετούν ως βοηθητικά υποστηρίγματα την ιδεολογία του ‘’τεχνολογικού ορθολογισμού’’ για τη συνειδητή δικαιολόγηση της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης πραγμάτων.»[20]

Είναι ευνόητο λοιπόν, ότι στον ολοκληρωτικό καπιταλισμό, **η δομική κρίση της κεφαλαιακής σχέσης σε επίπεδο άμεσης παραγωγής,** αντανακλάται και ως **κρίση της κεφαλαιακής σχέσης σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο,** με αποτέλεσμα να μην προβάλλεται η καπιταλιστική κοινωνία ως ο καλύτερος δυνατός κόσμος, αλλά ως κόσμος αναπόφευκτος (There Is No Alternative). Ως απόρροια της συγκυρίας αυτής, διαμορφώνεται το πρόσωπο της αστικής-κυρίαρχης ιδεολογίας στη σύγχρονη εποχή (ιδεολογία της τεχνολογικής ορθολογικοποίησης), της οποίας γνώρισμα είναι εξίσου **η έλλειψη ενός θετικού-ιδεολογικού οράματος,** αφού το στρατηγικό σχέδιο ανάκαμψης της αναιμικής καπιταλιστικής κερδοφορίας είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένο με τη συντριβή της πλειοψηφίας της κοινωνίας προς όφελος της μειοψηφίας.

Ωστόσο, η συνολική κρίση αναπαραγωγής του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, συνηγορεί και ως προς κάτι άλλο: **Στο ότι ο υπάρχων κοινωνικός σχηματισμός είναι «κλινικά νεκρός». Το επίδικο στη σύγχρονη εποχή, είναι η σύντομη και βίαιη διακοπή της τεχνητής υποστήριξης της ζωής του.**

.....

Σημείωση 1η:* Η απευθείας παραγωγή ιδεών από τους κεφαλαιοκράτες μέσω ιδιωτικών Μ.Μ.Ε ή ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, συνίσταται όχι στο ότι οι ίδιοι οι κεφαλαιοκράτες προπαγανδίζουν άμεσα τις ιδέες, αλλά στο ότι ελέγχουν λόγω του ιδιοκτησιακού τους καθεστώτος τους δημοσιογράφους/εκπαιδευτικούς και καθορίζουν τις ιδέες που οφείλουν να διαδίδουν οι τελευταίοι. Είναι σημαντικό να αναφερθεί, ότι σε μια ορισμένη βαθμίδα ανάπτυξης του καταμερισμού εργασίας προωθείται ο καταμερισμός μεταξύ υλικής και πνευματικής εργασίας, έτσι ώστε να υπάρχει διάσπαση μεταξύ των δραστήριων μελών της κυρίαρχης τάξης (σήμερα-βιομηχάνων, τραπεζιτών, εφοπλιστών, εργολάβων, κατόχων κομβικών υπηρεσιών εν γένει), και μεταξύ των σκεπτόμενων- ιδεολόγων που υπερασπίζονται

αυτήν τάξη. Στη σύγχρονη εποχή ωστόσο, παρατηρείται αρραγής σύνδεση μεταξύ των δύο πλευρών. Οι υλικές-κεφαλαιακές σχέσεις παραγωγής λχ στα Μ.Μ.Ε καθορίζουν άμεσα την παραγωγή της συνείδησης, και εξαλείφεται η αρχικά φαινομενική διάσταση υλικής-πνευματικής εργασίας σε μια κατεύθυνση βαθιάς συνάφειας αλλά και διατήρησης της αυτοτέλειας των δύο δραστηριοτήτων.

Σημείωση 2η:** Διαφορά ατομικής ιδιοκτησίας-ατομικής ιδιοποίησης: ‘’Στην πραγματικότητα, διαθέτω ατομική ιδιοκτησία μόνο στο βαθμό που έχω κάτι που μπορεί να πουληθεί, ενώ κάτι που είναι ιδιαίτερο σε εμένα μπορεί να μην πουλιέται καθόλου. Το ρούχο μου είναι για μένα ατομική ιδιοκτησία μονάχα στο βαθμό που μπορώ να το ανταλλάξω, να το βάλω ενέχυρο ή να το πουλήσω, μονάχα στο βαθμό που είναι εμπορεύσιμο. Αν χάσει αυτό το χαρακτηριστικό, αν κουρελιαστεί πάλι μπορεί να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που να το κάνουν χρήσιμο για εμένα, μπορεί να γίνει μάλιστα ένα χαρακτηριστικό δικό μου και να με κάνει κουρελή. Αλλά κανένας οικονομολόγος δε θα σκεφτόταν ποτέ να το χαρακτηρίσει ατομική ιδιοκτησία, μια και αυτό δε μου δίνει τη δυνατότητα να εξουσιάσω ούτε και την παραμικρή εργασία του άλλου.’’ (Καρλ Μαρξ-Φρίντριχ Ένγκελς. Γερμανική Ιδεολογία σελ 321-322)

Σημείωση 3η:*** Στην αποϊδεολογικοποίηση/αποπολιτικοποίηση συμβάλλει συγχρόνως και η κρίση σε πολιτικό-ιδεολογικό επίπεδο (ως αντανάκλαση της κρίσης σε παραγωγικό επίπεδο), με αποτέλεσμα μια ολοκληρωτική αποστροφή της κοινωνίας απέναντι στην πολιτική και την ιδεολογία χωρίς κριτήρια, στάση που διαμορφώνει ωστόσο τη νέα μορφή ιδεολογίας.

.....

[1] Γερμανική Ιδεολογία.Κ.Μαρξ-Φρ.Ένγκελς.Εκδ:Gutenberg.Σελ87
[2] Γερμανική Ιδεολογία.Κ.Μαρξ-Φρ.Ένγκελς.Εκδ:Gutenberg.Σελ.68
[3] Γερμανική Ιδεολογία.Κ.Μαρξ-Φρ.Ένγκελς.Εκδ:Gutenberg.Σελ.18
[4] Γερμανική Ιδεολογία.Κ.Μαρξ-Φρ.Ένγκελς.Εκδ:Gutenberg.Σελ.94
[5] Γερμανική Ιδεολογία.Κ.Μαρξ-Φρ.Ένγκελς.Εκδ:Gutenberg.Σελ.18
[6] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ.68
[7] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ.421
[8] Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα 1844.Καρλ Μαρξ.Εκδ:Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο.Σελ:94-95
[9] Κεφάλαιο 1ος τόμος.Καρλ Μαρξ.Εκδ:Σύγχρονη Εποχή.Αθήνα 1978 Σελίδες:604-605

[10] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ.251
[11] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ 251,253
[12] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ.67-68
[13] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Μαξ Χορκχάιμερ/Τεόντορ Β.Αντόρνο.Εκδ:Νήσος.Σελ.243-244
[14] Θέσεις για τον Φόϋερμπαχ.Καρλ Μαρξ.Σελ 118.Εκδ-Ερατώ
[15] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Αντόρνο Τεόντορ Β./Μαξ Χορκχάιμερ.Εκδ:Νήσος.Σελ.421
[16] Θέσεις για τον Φόϋερμπαχ.Καρλ Μαρξ.Σελ 119.Εκδ-Ερατώ
[17] Διαλεκτική του Διαφωτισμού.Αντόρνο Τεόντορ Β./Μαξ Χορκχάιμερ.Εκδ:Νήσος.Σελ.244
[18] Θέσεις για τον Φόϋερμπαχ.Καρλ Μαρξ.Σελ 120.Εκδ-Ερατώ

[19] Ύστερος Καπιταλισμός.Ε.Μαντέλ.Εκδ:Εργατική πάλη.σελ 580
[20] Ύστερος Καπιταλισμός.Ε.Μαντέλ.Εκδ:Εργατική πάλη.σελ582